

UNIVERZITA
KARLOVA
V PRAZE

Evangelická
teologická
fakulta

Jan Roskovec, Th.D.
Katedra Nového zákona
tel.: +420 221 988 411
fax: +420 221 988 215
e-mail: ros_kovec@etf.cuni.cz

Posudek vedoucího diplomové práce

Filip Ženatý: Pavel a Izrael podle epištoly Galatským

Diplomová práce předložená na UK ETF, katedře Nového zákona, v létě 2012,

1. K formě

Předložená práce zpracovává své téma na 70 stranách, další 3 strany obsahují poměrně stručný seznam použité literatury. *Rozdělena* je vzhledem k tématu srozumitelně do dvou hlavních částí: první se věnuje obecným otázkám epištoly Galatským, jež tradičně spadají do literárního úvodu, druhá je exegetická – postupně zkoumá text epištoly z hlediska vlastní otázky, vztahu církve a Izraele v tomto Pavlově polemickém výkladu. Ve stručném Úvodu je téma práce převedeno do sedmi otázek, jež pak tvoří osnovu (také stručného) Závěru, v němž je ke každé otázce shrnuta odpověď. Vnější *úprava* práce je pěkná.

Český *jazyk* také: práce je psána živým stylem, jen občas klouzajícím ke kolokviálním výrazům (např. „Pavel dává ... vědět, že moc dobře zná...“ na str. 22, „ta samá víra“ na str. 47, „tím pádem“ na str. 51). Za problematické považuji české skloňování latinských termínů (např. „do propositia“, „po narratiu“ na str. 35 et passim). Věcně nepřesné je označení rozdílu „Židé–Řekové“ za „rasový“ (str. 59 ke Ga 3,28): zřejmě jde především o perspektivu náboženskou. Výraz „tour de force“ by bylo lépe přeložit „husarský kousek“ (nikoli „mistrovský“ jako na str. 64), čímž by odpadla potřeba s touto charakteristikou Pavlova výkladu o dvou Abrahamových ženách polemizovat (tamtéž: „rýpavá provokace“ je v zásadě totéž).

Na *literaturu* je odkazováno v patových poznámkách chvályhodně úsporným způsobem, bylo by však radno přidržet se zvoleného systému (jméno autora, jednoslovné zkrácení díla) důsledně: např. Logeneckerův komentář je uváděn pod zkratkou řady (WBC), což je matoucí. Komentář Radlův (List Galaťanům, Malý stuttgartský komentář, odkaz na něj např. na str. 28) chybí v seznamu literatury. Patové poznámky by měly vždy začínat velkým písmenem a končit tečkou – jsou to samostatné věty.

Na jednom místě (str. 39) jsem objevil nepřesnost (zkomolení při přepisu hebrejského kvadrátu v počítačovém editoru?) v citátu pramene: v 1QS 5 a 6 se vyskytuje spojení, jež má správně vypadat מעשיו בתורה.

2. K obsahu a metodě

Filip Ženatý si za *téma* zvolil závažný a zároveň obtížný problém z dějin raného křesťanství: vztah církve a Izraele. Nesleduje ovšem tento problém v celé šíři, to by přesáhlo možnosti diplomové práce, nýbrž věnuje se jeho důležitému úseku, Pavlovu polemickému výkladu v epistoletě Galatským. V tomto dopise maloasijským křesťanům Pavel poprvé formuloval svůj koncept ospravedlnění z víry, kterým zřetelně vyhraňuje založení křesťanské existence oproti existenci založené na zachování (židovského) Zákona. Tento Pavlův koncept měl v dějinách křesťanství nejméně dva důležité dopady. Později z něj Martin Luther učinil klíčový bod reformační soteriologie, ale již ve své době zřejmě znamenal výrazný krok na cestě křesťanství z jeho původního židovského rámce. Ženatý se pokouší stanovit, v čem vlastně spočívalo jádro sporu mezi Pavlem a těmi, kdo uplatňovali svůj „znelidňující“ (Ga 1,7) vliv mezi adresáty v apoštolově nepřítomnosti. Jakousi – neskrývanou sice, ale také nijak výrazně exponovanou – otázkou v pozadí práce je pokus ověřit na konkrétním textu hermeneutický přístup „New Perspective on Paul“.

V úvodu formuluje jednotlivé aspekty problému do *sedmi otázek* (str. 9), na něž pak ve druhé (exegetické) části hledá odpověď postupnou analýzou textu Ga. *První část* věnuje předběžně obecnějším otázkám, které exegetické analýze dávají rámec a které jsou v ní upřesňovány: kdo byli adresáty Ga, v jaké oblasti žili, v jaké se nacházeli situaci, kdo byli oni „oponenti“, jejichž působení Pavel svým dopisem čelí, co lze obecněji na základě NZ povědět o počátcích křesťanské misie mezi „pohany“ (tj. za hranicemi židovství).

Hlavní část práce tedy tvoří její exegetický *druhý díl*, jehož název charakterizuje Ga jako spor o „dědictví Abrahamovo“. Autor postupně prochází textem Ga a hledá v něm argumentační logiku, z níž by bylo možno odvodit odpovědi na vytčené otázky. Části textu, které jsou z tohoto hlediska důležité, cituje v řeckém originále s vlastním překladem (na str. 42 už snad nebylo třeba uvádět znovu text Ga 2,15n, který je uveden dříve na str. 35). Logický postup Pavlova textu se Ženatý pokouší naznačit sledem jednotlivých témat, které v apoštolově argumentaci izoloval a podle nichž pojmenoval jednotlivé kapitoly druhého dílu. Svůj výklad podává v rozhovoru s vybranými standardními komentáři k epistoletě (H. D. Betz, B. Longenecker) a dalšími studii k jednotlivým problémům. Názory jednotlivých badatelů podává zřetelně s porozuměním a srozumitelně ukazuje, jak se sám mezi nimi rozhoduje. Představiteli „New Perspective“, s nimiž také vede příležitostně rozhovor, jsou mu E. P. Sanders, N. T. Wright, a zejména J. D. G. Dunn (zejména jeho monografie o teologii Ga). Ten je společně s H. D. Betzem zřetelně jakýmsi hlavním rádcem, k jehož výkladům se Ženatý ve většině případů přiklání, a přejímá tak stanovisko „New Perspective“ v jeho umírněné a diferencované podobě (charakteristicky na str. 41 odmítá stavět proti sobě ekzeziologický a soteriologický výklad Pavlova konceptu ospravedlnění). Od Betze přejímá členění epistolety, vycházející z klasické rétoriky – zde bych doporučoval větší odstup (který zaujímá např. literární úvod Pokorného a Heckela).

Závěry, k nimž práce dospívá, jsou plausibilní. (1) charakteristiku problému, s nímž se Pavel v Ga utkává, lze odvodit od (správně přeloženého) termínu *ἰουδαϊσμός*, jímž Pavel ve vzpomínce Ga 2,14 označuje Petrovo jednání, jemuž se vzepřel a jehož pokračování patrně vidí v činnosti těch, kdo „znepokojují“ křesťany v Galácii: „učinit Židy“, tj. proselyty. (2) Pavel svoji polemiku nevede s židovstvím, nýbrž s představiteli určitého směru *uvnitř* křesťanství. (3) „Skutky Zákona“ nejsou „záslužné“ činy etické povahy, nýbrž základní znaky židovské identity, *odlišující* ty, kdo stojí pod Zákonem, od jejich (pohanského) okolí – obřízka, zachování soboty a dietárních předpisů. (4) Pavel svoji argumentaci proti představě, že pouze „skutky Zákona“ lze udržovat účast v Božím lidu, a tedy na Božích zaslíbeních, opírá o příběh praotce Abrahama, v němž podle něj hrála klíčovou roli víra, nikoli Zákon. (5) Kristus je v tomto smyslu pravým potomkem Abrahamovým, který zároveň umožňuje tento přístup k Bohu ve víře všem, kdo se jej takto chopí. Proto je Kristus a nikoli obřízka (a vše ostatní, co reprezentuje), základem křesťanské identity. (8) Zákon má v Pavlově myšlení dvojí roli: pozitivní v dočasnosti, negativní tam, kde by se stal jakousi trvalou „mocností“. (7) Církev, jelikož je takto nově definována její identita, je novým typem Božího lidu, jednotou (dříve zásadně oddělených) Židů a pohanů.

Ačkoli pochopitelně nezabíhá do velkých detailů, práce obsahuje množství jednotlivých exegetických pozorování a rozhodnutí. V některých je samozřejmě možno vznášet námitky, případně si přát přece jen důkladnější pojednání. Tak například:

- Představa, že požadavkem odděleného stolování Židů a neobřezaných „judaizující“ učitelé ohrožovali samo jádro společenství mezi křesťany, jež tvořila večeře Páně, je lákavá tím, že vysvětluje, proč právě stolování bylo tak závažným problémem, že ho Pavel výslovně a celkem rozsáhle zmiňuje (Ga 2,11–14). Je však překvapivé, že nikde v Ga se Pavel na večeři Páně přímo neodkazuje ani neargumentuje eucharistickou teologií (jako např. v 1K). Jak si to vysvětlit? Dají se někde v textu Ga objevit náznaky, že problém podle Pavla skutečně zasahoval eucharistické společenství?
- V souvislosti výkladu oddílu Ga 3,10–14 (str. 49–51) si autor podle mne příliš snadno poradil s otázkou, v čem spočívá „kletba Zákona“ (v. 10). Vychází z toho, že už dříve (v kap. 4, str. 35–41) vyložil, že „skutky Zákona nelze brát jako záslužné skutky“, nýbrž jako „znaky identity ve smluvním nomismu...“ (str. 50). Právě verš 3,10, v němž Pavel cituje jako jakousi charakteristiku „principu“ Zákona Dt 27,26, by však bylo možno použít ke zpochybnění obecné platnosti tohoto pojetí New Perspective. Je tedy třeba se vyhnout argumentaci v kruhu! Schemata která na str. 51 výklad shrnují, by zasloužila podrobnějšího rozvedení, resp. jasnějšího zdůvodnění, proč je správné to druhé, které odporuje běžnému výkladu.
- Alternativní překlad verše Ga 3,11 (na str. 51) není zdůvodněn jinak než odkazem na NIB, která jej také uvádí. Jsou pro něj ještě jiné důvody, než že je v zásadě možný?
- V jakém smyslu náleží Pavlova interpretace Kristovy smrti v Ga 3,13 „do linie myšlenek obětních“? Jak se s tím slučuje motiv „vykoupení“ (zde výslovně *ἐξαγοράζω*).
- Chápe Pavel skutečně Zákon (také) jako „mocnost“ (str. 58 a 70)? Jaké jsou pro tento výklad exegetické důvody? Ve 3,22 nemluví o tom, že „vše uzavřel pod hřích“ Zákon, nýbrž *Πίσμο* (*ἡ γραφή*).

3. Hodnocení

Práce nepřináší žádné objevy ani originální řešení, spíše podává solidní přehled po problému a předkládá kvalifikovaný názor na otázku, jak teologicky zaměřit dělicí linii, která se začala objevovat mezi křesťanskou církví a židovstvím. Autor v ní prokázal schopnost uplatnit exegezi biblického textu při řešení obecnější otázky, orientovat se v odborné diskusi a zpracovat její výsledky. Požadavky kladené na diplomovou práci tak podle mne splňuje v míře spíše nadprůměrné.

Doporučuji práci k obhajobě a navrhuji hodnotit ji jako velmi dobrou (B).

Při obhajobě nechť se autor pokusí reagovat na některé z podnětů, které jsem uvedl na závěr předchozího oddílu.

V Nymburce 23. srpna 2012

Jan Roskovec